

27 Noiembrie 2013

La Batthyaneum

(apărut în *Dilemateca*, anul VIII, nr. 88, septembrie 2013)

Cînd am ajuns la Alba Iulia, mi s-a spus: trebuie să vezi Batthyaneum-ul - mai degrabă un sanctuar de carte rară decît o bibliotecă. Aflasem că de obicei nu e deschisă publicului, putînd intra aici, doar cu programare și cerere scrisă, studenții și cercetătorii cu patalama; dar aveam noroc: taman atunci se organizase o vizită, avînd drept ghid chiar pe directoarea bibliotecii, doamna Doina Biro. De la intrare ai impresia că pătrunzi într-un seif: prezența polițiștilor din hol, care te însoțesc pretutindeni, aduce a atitudine de Schwarzenegger, bineînțeles un Schwarzenegger cu grijă de carte și cu o constantă atenționare că n-ai voie să atingi nimic, să înregistrezi sau să fotografiezi. Ajungînd în Aula Magna, te afli de fapt în inima bibliotecii. Aici, printre rafturile pline de cărți, doamna Biro începe povestea. "Ați pătruns într-o biserică-bibliotecă, într-un spațiu unde nu mai știi unde ești, în care totul se contopește, se spiritualizează. De cinci ani, de cînd intru în această bibliotecă, de cel puțin trei ori pe zi, vă mărturisesc că am, de fiecare dată, același sentiment." Aflăm de la ghidul nostru că biblioteca a fost înființată în 1798, din inițiativa episcopului romano-catolic al Transilvaniei, Batthyány Ignác, că a funcționat neîntrerupt pînă în prezent, administrată fiind de către Episcopia Romano-Catolică din Alba Iulia, pînă în 1953, și că, din 1962, a devenit filială a Bibliotecii Centrale de Stat, actuala Bibliotecă Națională a României. Dacă biblioteca datează din 1789, clădirea ei a fost construită cu mai bine de 70 de ani în urmă. Stilul original, baroc, a fost modificat de-a lungul timpului, clădirea trecînd prin mai multe destinații. Biserica, depozit al armatei, spital, a ajuns în final să adăpostească un observator astronomic și o bibliotecă. Observatorul astronomic a funcționat pînă la Revoluția din 1849, cînd a fost bombardat. Mai apoi, clădirea a devenit muzeu și a mai funcționat vreme de un secol. "Din punct de vedere arhitectonic, construcția este a unei biserici, cu o singură navă. Sînt puse în evidență elementele caracteristice stilului neo-clasic. Nu numai prin elementele de arhitectură, dar și prin acele reprezentări de zei. Într-o parte, puteți s-o observați pe zeița Minerva care poartă în scut blazonul episcopului fondator, iar în cealaltă, pe Marte și alegoria "caii soarelui", acea quadriga pe care o puteți întîlni și la Basilica San Marco din Veneția." Despre fondul de carte aflăm că s-a constituit în jurul colecției private a episcopului Batthyány Ignác, numărînd astăzi peste 60.000 de unități bibliografice și peste 600 de incunabule. Născut în 1741, în cetatea Németujvár (astăzi Gussing, Austria), într-o familie de aristocrați, Ignác Batthyány a fost Episcop al Marelui Principat al Transilvaniei, fiind considerat un real mecena, cea mai importantă operă a sa fiind înființarea actualei biblioteci, pe atunci Institutum Batthyani. Pasionat de istorie și cercetător, episcopul a devenit colecționar de carte veche, achiziționînd, doar în timpul pe care l-a petrecut la Roma, cîteva mii de cărți și manuscrise. Cînd Iosif al II-lea a decis să desființeze bibliotecile ordinelor călugărești, Batthyány a cumpărat majoritatea cărților la licitație. În 1788, a adăugat colecției sale peste 8000 de titluri valoroase din biblioteca lui Christoph Anton von Migazzi, cardinal-mitropolit de Viena. "Cel mai valoros manuscris al Bibliotecii este, fără îndoială, *Codex Aureus*, cunoscut și ca Evangheliarul de la Lorsch, un manuscris realizat din porunca împăratului Carol cel Mare (742-814)" - ne spune Doina Biro. Biblioteca Batthyaneum deține prima parte a Tetraevangheliarului (evangheliile după Matei și Marcu), cealaltă parte (Evangheliile după Luca și Ioan) aflîndu-se în proprietatea Bibliotecii Apostolice Vatican din Roma. De asemenea, prima și a patra copertă se află una la Londra, cealaltă la Roma. Cum s-a ajuns ca manuscrisul să fie dezmembrat în patru părți?

În 1555, principele Frederic de Hessen a preluat manuscrisul în biblioteca imperială din Heidelberg. În urma Războiului de 30 de ani, biblioteca imperială ajunge în posesia prințului Bavariei, Maximilian. Legenda spune că, în timpul asediului, un soldat ar fi rupt manuscrisul în două, ca să-l vîndă. Primul fragment, descoperit la Viena, în biblioteca arhiepiscopului Christofor Migazzi, a fost cumpărat de către Batthyány, alături de restul bibliotecii. *Codex Aureus* nu este expus vizitatorilor, fiind păstrat în tezaur. La vedere există doar un facsimil din 1967, originalul putînd fi cercetat online pe site-ul www.bibnat.ro. Cîte despre colecții, care sînt numeroase și din toate domeniile, cea mai vastă rămîne colecția de biblii. "Avem peste 600 de biblii, în peste 30 de limbi și dialecte, începînd din secolul al IX-lea pînă în secolul al XVIII-lea. Avem, de asemenea, și prima carte în limba română cu caractere slavone, *Palia de la Orăștie* din 1528, prima traducere parțială a Vechiului Testament în limba română, demers realizat la sfîrșitul secolului al XVI-lea sub influența Reformei protestante." Stînd în mijlocul Aulei, copleșit de multitudinea de informații și de tăvălugul de istorie al locului, ai un sentiment de uimire, dar și de frustrare: ca vizitator, nu ai acces la raft și nici nu poți admira, măcar din depărtare, cărțile rare; poți doar să ascuți povestea și, dacă ai noroc, să dai cu ochii de cîteva exemplare de carte rară prezentate de ghid; dar, cu toate că pleci "flămînd", Batthyaneum rămîne, dacă nu un loc de citit "la îndemînă", un loc al cărții prin excelență și un muzeu al manuscriselor rare.